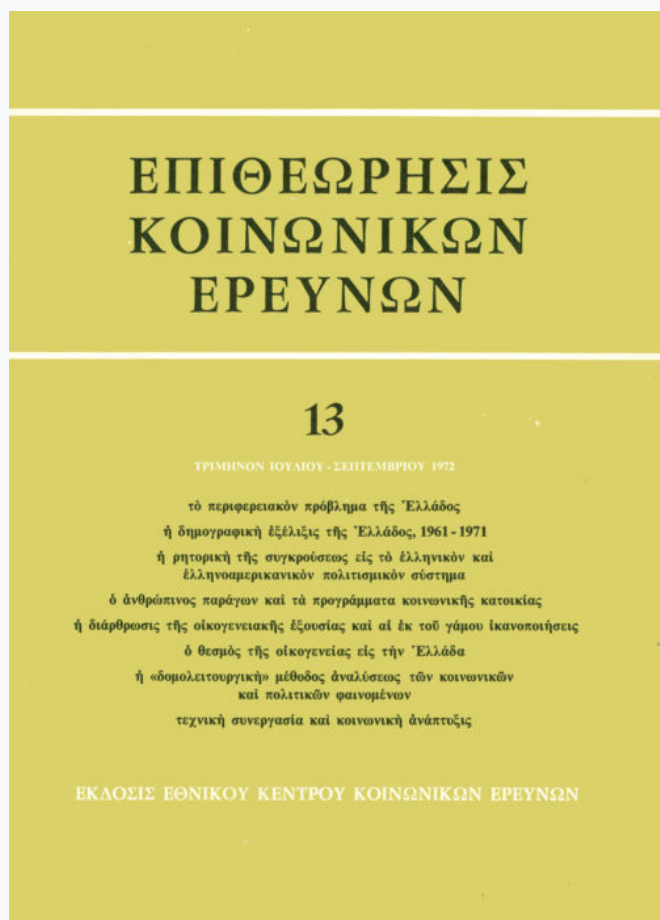

The Greek Review of Social Research

Vol 13 (1972)

13

Η δημογραφική εξέλιξις της Ελλάδος, 1961-1971

Michel Sivignon, Ηλίας Δημητράς, Γεώργιος Λ. Ζομπανάκης

doi: [10.12681/grsr.492](https://doi.org/10.12681/grsr.492)

Copyright © 1972, Michel Sivignon, Ηλίας Δημητράς, Γεώργιος Λ. Ζομπανάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Sivignon, M., Δημητράς Η., & Ζομπανάκης Γ. Λ. (1972). Η δημογραφική εξέλιξις της Ελλάδος, 1961-1971. *The Greek Review of Social Research*, 13, 72-75. <https://doi.org/10.12681/grsr.492>

ή δημογραφική εξέλιξις τῆς Ἑλλάδος, 1961-1971

ὑπό

Michel Sivignon

*Βοηθοῦ-Καθηγητοῦ τῆς Γεωγραφίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Lyon (Γαλλία)*

Μετάφρασις ἐκ τῆς *Revue de Geographie de Lyon*, No. 1, 1972, ὑπὸ Ἡλίας
Δημητρά καὶ Γεωργίου Α. Ζομπανάκη

Τὰ προσωρινὰ ἀποτελέσματα τῆς Γενικῆς Ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 14.3.1971 ἀποκαλύπτουν τὴν ἔκτασιν τῶν δημογραφικῶν ἀναστατώσεων, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη.

Ἡ παρατηρηθεῖσα ἐλαφρὰ αὐξήσις τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ ἀποκρύπτει τὴν ὑπερβολικὴν συγκέντρωσιν εἰς τὰ δύο κυριώτερα πολεοδομικὰ συγκροτήματα καί, παραλλήλως, τὴν δημογραφικὴν καταρρευσιν τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν δεκαετίαν 1961-1971, παρατηρήθη μετρία μέση ἐτησία αὐξήσις τῆς τάξεως 0,4%, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολὺ κατωτέρα τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (εἰς τὴν Γαλλίαν 1,1% ἐτησίως μεταξὺ 1962-1968). Ἡ ἐκπληκτικὴ αὐξήσις τῆς ἀποδημίας ἀπὸ τὸ 1960 εἶναι αἰτία αὐτῆς τῆς στασιμότητος τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ φυσικὴ αὐξήσις παρέμεινεν εἰς τὸ ὕψος τῆς τάξεως 1% ἐτησίως.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μετρία αὕτη αὐξήσις ἔχει κατανεμηθῇ κατὰ τρόπον πολὺ ἄνισον. Ἡ συσσώρευσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς δύο μεγάλα πολεοδομικὰ συγκροτήματα, τῆς Πρωτεύουσας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχεν ὥς ἀποτέλεσμα τὴν ἐντὸς δέκα ἐτῶν ἄνοδον τοῦ ποσοστοῦ αὐτῶν ἀπὸ 25% εἰς 37% ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Παραλλήλως, κατὰ τὴν αὐτὴν δεκαετίαν, ἐσημειώθη ἡ δημογραφικὴ καταρρευσίς τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου. Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἠλαττώθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, πλὴν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς.

1. γενικά δημογραφικά χαρακτηριστικά

Τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς, κατὰ τὰ προσωρινὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς, ἦτοι 8.736.000 κάτοικοι, εἶναι πολὺ κατώτερον ἀπὸ ὅ,τι ὑπελόγιζεν ἡ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία, ἥτις προέβλεπεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς θὰ ἀνῆρχετο εἰς τὸ ὕψος τοῦτο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1967. Ἡ ὑπερεκτίμησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀποδημίας.

Πράγματι, κατὰ τὴν δεκαετίαν 1961-1971, τὸ ποσοστὸν τῆς φυσικῆς αὐξήσεως διετερήθη εἰς τὰ αὐτὰ ἐπίπεδα. Τὸ ποσοστὸν γεννητικότητος ἦτο 17,9⁰/₀₀ κατὰ τὸ 1961 ἐναντι 16,3⁰/₀₀ κατὰ τὸ 1970, ἐνθ' ὃ το ποσοστὸν θνησιμότητος ἀνῆλθε κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἀπὸ 7,6⁰/₀₀ εἰς 8,3⁰/₀₀. Ἀπέμεινε λοιπὸν κατὰ μέσον ὅρον ποσοστὸν ἐτησίας αὐξήσεως 1% περίπου. Διὰ τὴν δεκαετίαν, ἐπομένως, θὰ ἔπρεπεν, ἂν ὑπῆρχεν ἰσοζύγιον μεταναστεύσεως-παλιννοστήσεως, νὰ ἀναμένωμεν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἀνωτέραν τοῦ 10%, ἦτοι περὶ τὰ 850.000 ἄτομα. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῶν δύο προηγουμένων ἀπογραφῶν τοῦ 1951 καὶ τοῦ 1961, ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς εἶχε παρουσιάσει αὐξήσιν κατὰ 755.000 μονάδας.

Ἀπὸ τὸ 1961 ἕως τὸ 1971, ἡ πραγματικὴ αὐξήσις ἀνῆλθεν εἰς 347.000 ἄτομα. Συνεπῶς, πρέπει νὰ δε-

χθόμεν ὅτι ἡ ἀρνητικὴ διαφορά τοῦ μεταναστευτικοῦ ἰσοζυγίου ἀνέρχεται εἰς 500.000 μονάδας περίπου. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν καταγραφέντων μεταναστῶν πρὸς τὸ ἔξωτερικόν, ἀπὸ τοῦ 1961 μέχρι τοῦ 1971, ἀνέρχεται εἰς 850.000 πρόσωπα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ ἡ θεωρία ὅτι τὸ 1/3 περίπου τῶν μεταναστῶν ἐπιστρέφει εἰς τὴν χώραν (αἱ ἐπιστροφαὶ δὲν καταγράφονται πλήρως). Βάσει τῶν προηγηθέντων, ἡ θεωρία αὕτη εἰς τὰς γενικὰς τῆς γραμμᾶς δικαίωνται. Ἀλλὰ εἶναι δύσκολον νὰ προβλέψωμεν τί θὰ ἀπογίνουν οἱ Ἕλληνες μετανάσται εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην (Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Βέλγιον, Ὀλλανδίαν, Σουηδίαν).

Εἶναι πιθανόν ἡ μεταναστευσις νὰ μὴ εἶναι ὀριστική, ἂν πιστεύσωμεν τὰς δηλώσεις τῶν ἰδίων τῶν μεταναστῶν. Ἐν τούτοις, παραμένει τὸ ἐρώτημα: τί θὰ ἀπογίνουν, πράγματι, αἱ οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐγκατασταθῇ ἀπὸ πέντε καὶ πλέον ἐτῶν εἰς τὰς δόχας τοῦ Ρήνου;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀφαιμάξεως συνίσταται εἰς ἀρνητικὸν ὑπόλοιπον τοῦ μεταναστευτικοῦ ἰσοζυγίου 0,6% ἐτησίως.

2. κατανομή τῆς πληθυσμιακῆς αὐξήσεως κατὰ περιφέρειας

Ἡ μελέτῃ τῆς κατὰ περιφέρειαν κατανομῆς τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπισημαίνει ἀμέσως τὸ καταπληκτικὸν φαινόμενον τῆς συγκεντρώσεως εἰς τὴν Πρωτεύουσαν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἠδῆξήσαν μόνον ἡ περιότης Ποιτευοῦσις καὶ ἡ περιβάλλουσα αὕτην περιφέρεια, δηλ. ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, κατὰ 37% καὶ 1% ἀντιστοίχως. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιφερείας ὁ πληθυσμὸς ἡλαττώθη: Πελοπόννησος -10%, Ἰόνιοι Νῆσοι -14%, Ἡπειρος -12%, Θεσσαλία -4%, Μακεδονία -1%, Θράκη -12%, Νῆσοι Αἰγαίου -13%, Κρήτῃ -6%.

Προσωρινὰ ἀποτελέσματα Ἀπογραφῆς Πληθυσμοῦ 1971

Γεωγραφικὸν Διαμέρισμα	Αὐξήσις εἰς ἀπὸλυτον ἀριθμὸν (1961-1971)	Ποσοστὰ 1961-1971 %
Τ.Δ. Πρωτεύουσας Ὑπόλοιπον Στερεᾶς Ἑλλάδος	677.498	+37 %
Πελοπόννησος	13.841	+1 %
Ἰόνιοι Νῆσοι	-112.590	-10 %
Ἡπειρος	-28.940	-14 %
Θεσσαλία	-43.046	-12 %
Μακεδονία	-30.684	-4 %
Θράκη	-12.956	-1 %
Νῆσοι Αἰγαίου	-27.258	-12 %
Κρήτῃ	-61.001	-13 %
	-27.050	-6 %
Σύνολον Χώρας	+347.814	+4,1 %

Ὅλα τὰ μεγάλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα ἐκκενοῦνται, πλην τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἡ Πρωτεύουσα. Κατὰ τὴν προηγουμένην δεκαετίαν 1951-1961, μόνον αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι, ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ Νῆσοι Αἰγαίου εἶχον σημειώσει μείωσιν πληθυσμοῦ. Τὰ ἄλλα διαμερίσματα εἶχον ἐμφανίσει ἐλαφρὰν αὐξήσιν.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ νομὸν εἶναι ἐξ ἴσου ἐνημερωτική, ὅσον καὶ ἡ μελέτῃ τούτου κατὰ διαμερίσματα. Ἐπὶ 49 νομῶν τῆς Ἑλλάδος, μόνον 6 ἔχουν πληθυσμὸν ὁ ὁποῖος αὐξάνει. Ἐκ τῶν 6 τούτων οἱ 4 σημειοῦν αὐξήσιν μικροτέραν τῆς μέσης αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Μόνον ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης ἐμφανίζουν ρυθμὸν αὐξήσεως ἀνώτερον τοῦ μέσου ἐθνικοῦ ὅρου.

Ὁ τοιοῦτος γεωγραφικὸς περιορισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ δημογραφικοῦ δυναμισμοῦ εἶναι ἰδιαίτερος αἰσθητὸς, ἂν ἐξετάσωμεν τὰς περιοχὰς τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἠδῆξήθη μεταξὺ 1951-1961. Κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην μόνον 16 νομοὶ (ἀντὶ 43 κατὰ τὴν περίοδον 1961-1971) εἶδον τὸν πληθυσμὸν τῶν νὰ μειοῦται.

Αἱ ὑπὸ μαρμασμὸν περιοχαὶ ἦσαν ἐντοπισμέναι εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, μεταξὺ 1951 καὶ 1961 δὲν εἶχε σημειωθῇ μείωσις παρὰ μόνον εἰς τοὺς νομοὺς Φωκίδος, Φλωρίνης καὶ Ἐάνθης. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δεδομένων τούτων, δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις καταρρέσεως τῆς ἐπαρχίας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Εἰς ὅρισμένας περιπτώσεις, μάλιστα, διακυβεύεται τὸ μέλλον ὁλοκλήρῳ περιονθῶν: Εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Λακωνία ἀπώλεσε 19% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ἡ Μεσσηνία 18%, ἡ Ἀρκαδία 17%. Εἰς τὴν Ἡπειρον, ἡ Θεσπρωτία ἐστερήθη τοῦ 22% τῶν κατοίκων τῆς. Εἰς τὴν Πίνδον, ἡ Εὐρυτανία ἐγκαταλείπεται ἀπὸ 26% τῶν ὁρεσιβίων τῆς. Ἐντὸς τῆς Μακεδονίας, ἡ πτωσις ἐμφανίζεται ὡς ἐξῆς: 19% εἰς τὰ Γρεβνὰ, 25% εἰς τὴν Δράμαν, 22% εἰς τὴν Φλώριναν, 18% εἰς τὰς Σέρρας. Ἡ Μυτιλήνη βλέπει νὰ φεύγουν 18% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ἡ Σάμος 20%. Εἶναι εὐνόητον ποτα τραύματα προκαλεῖ ἡ αἰμορραγία αὕτη.

3. πόλεις καὶ ὑπαίθρος

Εἰς τὴν πληθυσμιακὴν μείωσιν εἶναι φυσικὸν ὅτι ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς εἶχε τὸ προβάδισμα. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐκπλαγῶμεν, ἂν διαπιστώσωμεν ὅτι οἱ μόνον παρουσιάζοντες αὐξήσιν νομοὶ εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους δεσπόζει μία ἀναπτυσσομένη πόλις: Αἱ Ἀθῆναι δεσπόζουν εἰς τοὺς νομοὺς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τὸν νομὸν τῆς καὶ τὸν νομὸν Ἡμαθίας, ἡ Λάρισα καὶ τὸ Ἡράκλειον εἰς τοὺς ὁμωνύμους νομοὺς.

α) Ἡ ὑπαιθρος

Θὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν, τὸν πληθυσμὸν τῶν οἰκισμῶν οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀλιγωτέρους τῶν 2.000 κατοίκων, καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν κωμοπόλεων μεταξύ 2.000 καὶ 10.000 κατοίκων, παρ' ὅλον ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν τῶν τελευταίων κατατάσσεται ἀπὸ τὴν Στατιστικὴν Ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἡμιαστικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ σύγκρισις τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὰς περιόδους 1951-1961 καὶ 1961-1971 ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ τελευταία δεκαετία ἐπέφερε πραγματικὴν ἀναστάτωση εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρον. Μέχρι τοῦ 1961 μόνον αἱ κατὰ παράδοσιν μεταναστευτικαὶ περιοχαί, δηλαδὴ αἱ νῆσοι καὶ ἡ Νότιος Πελοπόννησος, ὕφισταντο τὴν ἀπώλειαν σημαντικοῦ μέρους τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῶν. Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς προσετίθεντο ὁ νομὸς Ξάνθης, ἐκ τοῦ ὁποῖου μέρος τῆς τουρκικῆς μειονότητος μετηνάστευσεν ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς ἐντάσεως μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἔνεκα τοῦ Κυπριακοῦ, καὶ μία ὀρεινὴ περιοχὴ πλησίον τῶν ἑλληνικῶν συνόρων πρὸς Γιουγκοσλαβίαν καὶ Ἀλβανίαν. Ἀντιθέτως, πολλοὶ νομοὶ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θράκης καὶ πρὸ πάντων τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, παρουσιάζον μεγάλας πληθυσμιακὰς ἀυξήσεις.

Ἀπὸ τὸ 1961 ἡ κατάστασις μετεβλήθη ριζικῶς. Εἰς τὰς παλαιὰς νοτίους περιοχὰς μεταναστεύσασιν, ὅπου ἡ αἰμορραγία ἐξακολουθεῖ, προσετέθη ἔκτοτε ἡ περιοχὴ τῆς Πίνδου καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ὅπου ἡ αἰμορραγία εἶναι τεραστία (ἄνω τοῦ 30% εἰς νομὸν Δράμας) καὶ ἀπὸ ὅπου στρατολογοῦν ἐργάτας αἱ βιομηχανίαι τοῦ Ρήνου. Αἱ μόναι περιοχαὶ ὅπου σχεδὸν συγκρατεῖται τὸ ὕψος τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἄξονος Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πελοπόννησον, τὴν Θράκην καὶ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν. Εἰς ὁρισμένας ἐκ τούτων, ἐπιδρομὸν ἄμεσος αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Θεσσαλονίκη (ἀστικοποίησις κωμοπόλεων κάτω τῶν 10.000 κατοίκων, αὔξισις τῶν κηπευτικῶν καλλιεργειῶν, τὸ τοπικὸν τουρισμὸν). Διὰ τὰς ἄλλας περιοχὰς τὰ πληρῶς ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς θὰ ἐπιτρέψωμεν νὰ δώσωμεν ἀσφαλεστέραν ἐρμηνείαν. Πεισισσότερον καὶ ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ φαινόμενον τῆς ἐξόδου τοῦ καθαρῶς ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ὁποῖον παοατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς Μεσογειακὰς χώρας, τὴν ἑλληνικὴν ἰδιομορφίαν ἀποτελεῖ αὕτη ἡ γενικευθεῖσα μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ, δεδομένου μάλιστα ὅτι αὕτη παρατηρεῖται ὄχι μόνον εἰς μικροὺς οἰκισμοὺς μέγχι 2.000 κατοίκων ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμιαστικοὺς οἰκισμοὺς μέγχι 10.000 κατοίκων. Ἀλλῶστε ἡ ἔξοδος αὕτη σημειοῦται ὄχι μόνον εἰς τοὺς ὀρεινοὺς νομοὺς, δύν τὸ καλλιεργήσιμον ἔδαφος σπανίζει, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς νομοὺς μὲ πεδιάδας δυναμένας νὰ διαθρέψουν πο-

λὸν κόσμον, ὥς αἱ πεδιάδες τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀρτις ἢ τῆς Ἠλείας.

β) Αἱ πόλεις

Πλέον ἐκπληκτικὸν εἶναι ὅτι αἱ πόλεις δὲν ἐξαίρουνται ἀπὸ τὸν μαρασμὸν. Ἐπὶ 52 πόλεων ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων, 20 ἐμφανίζουν μείωσιν πληθυσμοῦ. Δὲν πρόκειται δὲ διὰ τὰς μικροτέρας τούτων (ἡ Καλαμάτα καὶ αἱ Ἑρρίαι εἶχον τὸ 1961 ἄνω τῶν 40.000 κατοίκων). Εἰς ὁρισμένας ἐξ αὐτῶν ἡ καθοδικὴ πορεία εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὴν προηγουμένην δεκαετιῇ περίοδον. Πρόκειται διὰ νησιωτικὰς πόλεις, ὥς ἡ Κέρκυρα, ἡ Μυτιλήνη, ἡ Ἐρμούπολις, ἢ διὰ μικράς πόλεις τῆς ἐνδοχώρας, ἰδιαίτερος μειονεκτούσας ἔνεκα τῆς ἀκριτικῆς θέσεώς τῶν, ὥς ἡ Φλώρινα. Ἐκτοτε, ὅμως, τὸ κακὸν ἐλαβεν εὐρύτερας διαστάσεις. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους, εἶναι ἀναπόφευκτος ὁ παραλληλισμὸς τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς περιοχὰς ὅπου ἡ ὑπαιθρος ἐκκενοῦται, παρατηρεῖται μείωσις τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ. Τοιαυτὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς μεσημβρινῆς Πελοποννήσου, ὅπου 4 πόλεις φθίνουν, τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ὅπου αἱ Ἑρρίαι, ἡ Δράμα καὶ τὸ Κιλκίς φθίσανται τὸν ἀντίκτυπον τῆς αἰμορραγίας ἢ ὅποια ἐπλήξε τὰ χωρία τῆς περιοχῆς τῶν.

Ἐπίσης, αἱ πόλεις τῶν νήσων, ὥς ἡ Χίος, ἡ Κάλυμνος, τὸ Ρέθυμνον, προσετέθησαν εἰς τὰς νησιωτικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐφθινον ἤδη καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. Τέλος, μικροὶ λιμένες, ὥς ἡ Πρέβεζα καὶ τὸ Μεσολόγγιον, τῶν ὁποίων ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς ἐνδοχώρας τῶν παρουσιάζει δυσχερείας, ἐπὶ πλέον δὲ ἀδυνατοῦν τεχνικῶς νὰ ἐξασφαλίσουν τὰς συναλλαγὰς ταύτης, ἀκολουθοῦν καθοδικὴν πληθυσμιακὴν πορείαν. Τὸ φαινόμενον τῶν φθινουσῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων ἐκφράζει κατὰ τὸν καλῶτερον τρόπον τὴν ἐξάοτησιν αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴν τῶν. Ἀναμφιβόλως, ὁρισμένοι τούτων εἶναι πόλεις γεωργῶν, ὥς ὁ Τίρναβος εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου 53% τοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχολεῖται εἰς τὸν ποτογενῆ τομέα. Ἐν τούτοις, καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύσσοντο παραλλήλως πρὸς τὴν αὔξισιν τοῦ γεωργικοῦ πλοῦτου, ὑποφέρουν ἄμεσος ἀπὸ τὴν γροινίαν ἀδυναμίαν τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας. Ἐλλείπει ἐπαρκὸς βιομηχανικὸ ἐξοπλισμὸς, αἱ πεισισσότεραι πόλεις δὲν ἔχουν αὐτονομίαν ἐναντι τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς τῶν.

Ἡ συγκέντρωσις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος περὶ τοὺς ἄξονας Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης ἐξηκολούθησεν νὰ αὐξάνῃ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Αἱ δύο μεγάλα πόλεις τοῦ ἄξονος τούτου εἶναι ἐπίσης ἐκείναι, αἱ ὁποῖαι ἐπεκτείνονται ταχύτερον ὅλων. Αἱ Ἀθῆναι πρῆξθησαν εἰς πληθυσμὸν κατὰ 37%, ὅπερ ἐνισχύει τὴν θέσιν τῶν ὥς

πρώτου άστικου κέντρου εις τὰ Βαλκάνια. Ἡ Θεσσαλονίκη ηῤῥήθη κατὰ 44%, ποσοστὸν τεράστιον διὰ πόλιν τοιούτου μεγέθους. Ἡ αὔξησις τῆς Θεσσαλονίκης δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐτυχής, διότι εἶναι ἀποτέλεσμα ἰσορρόπου ἀναπτύξεως, ἐχούσης ὡς ἐπικεντρον τὸ διύλιστῆριον πετρελαίου, τὴν χαλυβουργίαν καὶ τὸ ἐργοστάσιον λιπασμάτων, τὰ ὁποῖα μόλις πρὸ ἐτῶν ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ. Ἀλλὰ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ηῤῥήθησαν ἄνω τοῦ 25%, εἶναι αἱ ἐξῆς: δύο βιομηχανικά κέντρα, ἡ Καστοριά (βιομηχανία καὶ βιοτεχνία γουναρικῶν λίαν εὐδοκιμοῦσαι) καὶ ἡ Πτολεμαῖς (ἐξόρυξις καὶ μεταποίησις τοῦ λιγνίτου)· δύο πόλεις εἰς ἀπόστασιν μόλις μῖας ὥρας ἐξ Ἀθηνῶν, ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Κόρινθος, εὐνοηθεῖσαι ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ὀρισμένων βιομηχανιῶν αἱ ὁποῖαι ἀπεμακρύνθησαν ἐκ τῆς Πρωτεύουσας, ἔνεκα ἀποκεντρώσεως· δύο Θεσσαλικάι πόλεις, τὰ Τρίκαλα, κυριώτερον κέντρον τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, καὶ ἡ Λάρισα, ἡ ὁποία τείνει νὰ γίνῃ συγχρόνως περιφερειακὴ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας καὶ συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἡ μεγάλη

αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ἀσπροπύργου (35%), τῶν Ἀχαρνῶν (116%), τῶν Ἀνω Λιοσίων (242%), ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀθηναϊκῶν προαστίων.

Εἶναι δυσχερὲς νὰ προῖδωμεν κατὰ ποῖον τρόπον τὸ φαινόμενον τῆς τοιαύτης ἀστικής συγκεντρώσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναχαιτισθῇ.

Τὸ μέγιστον τὸ ὅποιον δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν εἶναι ὅτι ὁ ἐγκαινιασθεὶς κατὰ τὸ 1971 νέος αὐτοκινητόδρομος Ἀθηνῶν-Πατρῶν, θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς δευτέρου ἄξονος ἀναπτύξεως, ὁ ὁποῖος θὰ εὐνοήσῃ τὰς Πάτρας, λιμένα κατὰληλον γεωγραφικῶς διὰ τὰς σχέσεις μετὰ τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον.

Ἐν συμπεράσματι, ἕνα ἐρώτημα τίθεται. Εἶναι δυνατόν ἐν Ἑθνὸς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸ, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιδράσεως, νὰ βλέπῃ νὰ ἀποξηραίνωνται τὰ μέλη του καὶ νὰ μεταβάλλεται εἰς εἶδος κορμοῦ δένδρου ἄνευ κλάδων, ὅταν μάλιστα δὲν διαθέτῃ οὐτε μεγάλῃν ἔκτασιν οὐτε ἐπαρκῇ πληθυσμόν;

RESUME

NOMES	EPARCHIES	Nombre des Eparchies	Nombre des Dèmes	Popula- tion
Attique et Béotie	Attique, Aégine, Mégaride, Thèbes, Lévarie	5	26	88,275
Eubée	Chalcis, Xirokhòri, Carystie, Skópelos	4	19	64,821
Phthiotide et Phocide	Phthiotide, Parnasside, Doride, Locride	4	29	80,693
Acarnanie et Etolie	Messolonghi, Naupactie, Triphonie, Eurytanie	6	26	98,060
	Valtos, Vonitsa et Xirómèros			
Argolide et Corinthie	Nauplie, Argolide, Hydra, Trézénie, Spetzia	6	28	106,162
	et Hermionide, Corinthie			
Achaïe et Elide	Patras, Aegialée, Kalavryta, Elis	4	26	116,757
Arcadie	Mantinée, Cynurie, Gortys, Mégalopolis	4	32	115,711
Messénie	Kalamé, Triphylie, Olympie, Pilie, Messène	5	28	98,139
Laconie	Lacédémone, Epidavros-Limira, Gythion, Oetylos	4	28	86,899
Cyclades	Syros, Zéa, Andros, Tinos, Naxos, Thira, Milos	7	33	134,856
10	49	49	275	990,373

N o t a. Cette division de la Grèce, a été établie par une loi du 6 Décembre 1845.

Les Nomes et Eparchies sont analogues à nos Départements et Arrondissements.

Les Dèmes ont plus de rapport avec nos Cantons qu'avec nos Communes, quelques uns comprennent 40 Villages.

* Ἐλήφθη ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν: «Carte de la Grèce, rédigée et gravée au dépôt de la guerre d'après la triangulation et les levés exécutés par les officiers du corps d'Etat-Major à l'échelle de 1:200.000, Paris 1852».

Ἡ πηγὴ τῶν στοιχείων τούτων μᾶς ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ κ. Κώστα Παπαπάνου, τ. Δ/ντοῦ Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ὑπ. Παιδείας καὶ μέλους προγενεστέρου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΕΚΚΕ.